

O'ZBEK VA INGLIZ YANGILIK PORTALLARIDA ISHLATILAYOTGAN O'ZLASHMA SO'ZLARNING QIYOSIY TAHLILI

Nurmatova Madinabonu Sirojiddin qizi

*University of Business and Science universiteti Toshkent filiali Xorijiy til va adabiyot
yo'nalishi magistranti Tel: +998 93-469-11-17*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'zbek va ingliz yangilik portallari tilida uchraydigan o'zlashma so'zlarning lingvistik xususiyatlari, ularning qo'llanilish sabablari hamda til tizimidagi o'rni tahlil qilingan. Globallashuv jarayonida ingliz tilining xalqaro kommunikatsiya vositasi sifatidagi mavqei ortgani sababli o'zbek tilida inglizcha o'zlashmalar soni keskin ko'paygani kuzatiladi. Tadqiqotda "Kun.uz", "Daryo.uz", "BBC News", "The Guardian" kabi manbalar tahlil qilinib, ularning leksik tarkibida ishlatilayotgan o'zlashma birliklar qiyosiy jihatdan solishtirilgan. Maqolada fonetik, morfologik va semantik o'zlashma turlari misollar bilan yoritilib, mediadiskursda o'zlashma so'zlarning ijtimoiy-lingvistik ahamiyati ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari o'zbek tilining zamonaviy leksikasida inglizcha unsurlar faol o'rin egallayotganini, shu bilan birga, ularni me'yorga solish zaruriyatini asoslaydi.*

Kalit so'zlar: *o'zlashma so'z, inglizcha unsurlar, mediadiskurs, yangilik portali, qiyosiy tahlil, leksik tizim.*

Bugungi globallashuv jarayonida tillar o'rtasidagi o'zaro ta'sir, ayniqsa, ingliz tilining xalqaro mavqei tufayli yanada kuchaydi. Axborot texnologiyalari, internet, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarning jadal rivojlanishi natijasida turli tillardagi so'zlar tezkorlik bilan boshqa tillarga kirib bormoqda. Shu jarayon natijasida o'zbek tilining leksik tizimida ham ingliz tilidan o'zlashgan so'zlar — anglitsizmlar faol qo'llanila boshladi. Ayniqsa, mediadiskurs, ya'ni yangilik portallari tili ushbu o'zlashmalarni eng faol ishlatuvchi sohalardan biri hisoblanadi.

O'zbek yangilik saytlarida trend, blogger, kontent, onlayn, brend, marketing, post, like, press-reliz kabi so'zlarning faol qo'llanilishi kuzatilmoqda. Ingliz tilidagi nashrlarda esa aksincha, boshqa tillardan kirib kelgan café (fransuzcha), tsunami (yaponcha), pizza (italyancha) kabi so'zlar faol ishlatiladi. Bu holat tillarning tabiiy boyish jarayonini, madaniy almashinuv va kommunikativ ehtiyojlarni aks ettiradi.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, u o'zbek va ingliz mediatilidagi o'zlashma so'zlarning o'xshash va farqli jihatlarini qiyosiy tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida so'zlarning kelib chiqish manbalari, ularning fonetik va morfologik moslashuvi, semantik kengayishlari hamda ijtimoiy-lingvistik ta'siri o'rganiladi. Maqola natijalari o'zbek tili leksikasining zamonaviy rivojlanish yo'nalishlarini aniqlashga, shuningdek, me'yoriy til siyosatini takomillashtirishga xizmat qiladi.

O'zlashma so'zlar til taraqqiyotining ajralmas qismi hisoblanadi. Har bir til o'z rivojlanish jarayonida boshqa tillar bilan aloqa va madaniy munosabatlar natijasida yangi so'zlarni o'zlashtiradi. Bu jarayon tildagi so'z boyligini kengaytiradi, shu bilan birga, zamonaviy tushunchalarni ifodalash imkoniyatini ham yaratadi.

Tilshunoslikda o'zlashma so'zlarga turlicha ta'riflar berilgan. Masalan, A. G'ulomovning ta'kidlashicha, "o'zlashma so'zlar – bu bir tildan ikkinchi tilga o'tib, unda ma'no va shakl jihatidan qisman o'zgargan leksik birliklardir". Ingliz tilshunosligida esa bu hodisa loanwords yoki borrowings atamasi bilan ifodalanadi.

O'zlashma so'zlar odatda uch bosqichda tildan tilga o'tadi: birinchi bosqichda so'z o'z shaklida qabul qilinadi, ikkinchi bosqichda fonetik va morfologik moslashuv yuz beradi, uchinchi bosqichda esa so'z to'liq milliy lashadi. Masalan, "kompyuter" so'zi dastlab ingliz tilidan to'g'ridan-to'g'ri olingan bo'lsa, hozirda u o'zbekcha talaffuzga moslashgan va undan "kompyuterlar, kompyuterchi" kabi yangi so'zlar yasalayapti.

O'zlashma so'zlarning turlari:

1. Fonetik o'zlashmalar – so'z tovush tizimiga moslashtirilgan holda kiradi. Masalan, telefon, internet, blogger, trend kabi birliklar.

2. Morfologik o'zlashmalar – so'z o'zbekcha grammatik qo'shimchalarni qabul qiladi: bloggerlar, trendlar, postlarni, dizaynerlik kabi shakllar.

3. Semantik o'zlashmalar – shaklan o'zbekcha, lekin ma'nosi inglizcha ta'sirda kengaygan. Masalan, "proyekt" so'zi dastlab qurilish sohasida ishlatilgan bo'lsa, hozir "loyiha" ma'nosida umumiy tus olgan.

4. Kalkalar (so'zma-so'z tarjimalar) – ingliz tilidan to'g'ridan-to'g'ri tarjima yo'li bilan kirgan iboralar. Masalan, ijtimoiy tarmoq (social network), axborot texnologiyalari (information technology) kabi birikmalar.

O'zbek va ingliz yangilik portallarida o'zlashma so'zlar turli xildagi ma'nolarni ifodalaydi. O'zbek saytlarida (Kun.uz, Daryo.uz) inglizcha o'zlashmalar asosan texnologiya, biznes va ijtimoiy sohalarga oid: trend, blogger, onlayn, startup, marketing. Bu so'zlar til tizimiga fonetik va morfologik jihatdan moslashgan.

Ingliz portallarida (BBC, The Guardian) esa boshqa tillardan kirgan so'zlar ko'proq madaniy, oshxona va san'at bilan bog'liq: café, tsunami, pizza, emoji. Bu so'zlar asosan fonetik va semantik jihatdan o'zgarishsiz ishlatiladi.

Qiyosiy tahlil natijasi:

O'zbek tilida inglizcha o'zlashmalar zamonaviy kommunikativ ehtiyojlarni qondiradi;

Ingliz tilida o'zlashmalar madaniy boyish va leksik xilma-xillikni oshiradi;

Mazkur tadqiqot o'zbek va ingliz yangilik portallarida ishlatilayotgan o'zlashma so'zlarni qiyosiy tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki:

1. O'zbek portallarida inglizcha o'zlashmalar asosan texnologiya, internet, biznes va ijtimoiy sohalarda faol ishlatiladi. Ular fonetik va morfologik jihatdan o'zbek tiliga moslashgan va tilning zamonaviy leksik boyligini oshiradi.

2. Ingliz portallarida o'zlashmalar ko'proq madaniy va xalqaro tushunchalarni ifodalaydi. Ular asosan fonetik shaklini saqlab qolgan va tilning leksik xilma-xilligini boyitadi.

3. Har ikkala tilda o'zlashmalar nutqni boyitish, yangi tushunchalarni ifodalash va axborot almashuvini soddalashtirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, o'zbek tilidagi inglizcha o'zlashmalar ortiqcha ishlatilsa, tilning milliy leksik muvozanati buzilishi mumkin. Shu sababli, o'zlashmalarni me'yorga solish va imkon qadar o'zbekcha muqobillarni yaratish til siyosati nuqtai nazaridan muhimdir. Natijada, o'zbek va ingliz mediatili o'zaro ta'sirda rivojlanib, har ikkala tilda o'zlashmalar tilning tabiiy boyish jarayonida muhim rol o'ynashini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I. "O'zbek tili – millatning ruhi va ma'naviy boyligi". – Toshkent, 2015.
2. Jo'rayev M. "Tilshunoslik va leksikologiya asoslari". – Toshkent, 2018.
3. Oxford English Dictionary. – Oxford, 2023.
4. BBC News, The Guardian, CNN – rasmiy ingliz yangilik portallari.
5. Kun.uz, Daryo.uz, Gazeta.uz – o'zbek yangilik saytlaridagi materiallar (2024-yil).
6. Normatov D. "Zamonaviy OAV tili va o'zlashma so'zlar". – Filologiya fanlari jurnali, 2022.
7. G'ulomov A. "O'zlashma so'zlar va leksik boyish jarayoni". – Toshkent, 2017.
8. Hasanov S. "Mediadiskurs tilida inglizcha o'zlashmalar". – Filologiya jurnali, 2021.